

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

әрекетінен мемлекеттік қолдау мен қорғау болуы тиіс. Егер қазіргі экономикалық дағдарыста күтілгендей терең болмаса, онда электромобилистер көпшілік сериялық электромобильдерді ұзақ уақыт күтуге тура келеді - мұнай қазіргіден әлдеқайда тиімді бизнес болғанға дейін. Бұл өндіріске патенттерді мұнай-газ компаниялары сатып алған технологияларды жаппай енгізуге, сондай-ақ қаражатты баламалы технологияларға құюға әкеледі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Статистика продаж электромобилей 2010-2019
<https://zen.yandex.ru/media/elbook/statistika-prodaj-elektromobilei-20102019>
2. Плюсы и минусы автомобилей Tesla <https://zen.yandex.ru/media/valdemarz/pliusy-i-minusy-avtomobilei-tesla-5d9e1e521e8e3f00ad448234>
3. Автокөліктер туралы ақпараттық портал [Электронный ресурс] - URL - <https://www.poromech.ru/diy/11738-avtomobilnyu-starter-izobretenie-veka/> (Дата обращения 28.09.2021).
4. Автокөліктер туралы онлайн журнал- <https://efut.ru/a/134-ustrojstvo-jelektromobiljatehnicheskie-otlichija-ot-obychnogo-avtomobilja.html>
5. Автокөліктер туралы онлайн журнал- <https://efut.ru/a/136-silovaja-ustanovka-jelektromobiljajelektrodvigatel.html>

UDK 33.338

ҚАЗІРГІ ЖЕҢІЛ ӨНЕРКӘСІП КӘСІПОРЫНДАРЫНДАҒЫ МЕНЕДЖМЕНТТІ АРТТЫРУДА ЛОГИСТИКАНЫҢ РӨЛІ

Серікбаева Асылзат Нұрланқызы

магистрант, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші: Молдакенова Еркежан Коксегеновна

PhD, доцент м.а., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан

Аннотация. Жүйелік талдау қазіргі әлемдегі логистиканың рөлі мен маңыздылығы артып келе жатқанын көрсетеді. Өзін-өзі құрметтейтін әрбір компанияға логистика бөлімі қажет. Соңғы уақытта әртүрлі мемлекеттерде қарқынды дамып келе жатқан жеңіл өнеркәсіп саласы да ерекшелік емес. Бірінші кезекте жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындары менеджменті үшін логистикалық жүйе материалдар, оларды қоймаларға орналастыру, бұйымдарды дайындау, сату, бұйымдарды өндіру, бағалар, бәсекелестер, құжат айналымы туралы ақпаратты уақтылы алуды қамтамасыз етуі тиіс.

Тірек сөздер: жеңіл өнеркәсіп, логистика, менеджмент, кәсіпорын, кәсіпорындағы логистиканың рөлі.

Аннотация. Системный анализ показывает, что роль и важность логистики в современном мире возрастают. Каждой уважающей себя компании нужен отдел логистики. Не исключение и отрасль легкой промышленности, которая в последнее время стремительно развивается в разных государствах. В первую очередь менеджмента предприятий легкой промышленности логистическая система должна обеспечивать своевременное получение информации о материалах, их размещении на складах, изготовлении, продаже изделий, производстве изделий, ценах, конкурентах, документообороте.

Ключевые слова: легкая промышленность, логистика, менеджмент, предприятие, роль логистики на предприятии.

Abstract. System analysis shows that the role and importance of logistics in the modern world continues to increase. Every self-respecting company needs a logistics department. The light industry is no exception, which has been rapidly developing recently in different countries. First of all, for light industry enterprises, the logistics system should ensure timely receipt of information about materials, their placement in warehouses, manufacture of products, sale, production of products, prices, competitors, and document flow.

Keywords: light industry, logistics, enterprise, management, the role of logistics in the enterprise.

Жеңіл өнеркәсіп саласы ерекше әлеуметтік-экономикалық маңызға ие, өйткені ол халық арасында, атап айтқанда әйелдер арасында жоғары жұмыспен қамтуды қамтамасыз етеді. Өнеркәсіптің маңыздылығы тұтыну деңгейі бойынша жеңіл өнеркәсіп азық-түліктен кейін екінші орында тұр. Оның әлеуметтік маңыздылығының арқасында ол соңғы жылдары мемлекет белсенді қолдайтын салалар тізіміне енді. Жеңіл өнеркәсіпке тоқыма, тігін, құрғақ тауарлар, былғары, аяқ киім және аң терісі сияқты бірнеше кіші салалар кіреді. [1]

Әлемдік жалпы ішкі өнімінде жеңіл өнеркәсіптің үлесі шамамен 3% құрайды, бұл ретте ірі өндіруші елдерде көрсеткіш 10%-дан асады. Қазақстанда саланың экономикаға әсері шамалы – экономиканың басқа салаларына қатысты жалпы ішкі өнім құрылымында 0,2% және жалпы жұмыспен қамтудың 0,3%, сондай – ақ оның өңдеу өнеркәсібіндегі үлес салмағы – 1,2% - дан аспайды. [2]

Бүгінгі таңда жүйелік талдау қазіргі әлемдегі логистиканың рөлі мен маңыздылығы артып келе жатқанын көрсетеді. 21 ғасыр логистика дәуіріне айналады деген тұрақты пікір бар (басқалармен қатар). Өзін-өзі құрметтейтін әрбір компанияға логистика бөлімі қажет. Жеңіл өнеркәсіп саласы да ерекшелік емес. Бірінші кезекте жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындарының менеджменті үшін логистикалық жүйе материалдар, оларды қоймаларға орналастыру, бұйымдарды дайындау, сату, бұйымдарды өндіру, бағалар, бәсекелестер, құжат айналымы туралы ақпаратты уақтылы алуды қамтамасыз етуі тиіс. Жеңіл өнеркәсіптің таралуы мен дамуына айтарлықтай кедергі келтіретін басты кемшілік — бұл заңсыз схемалар бойынша тауар өнімдерінің заңсыз импорты, сондай-ақ бейресми, жасырын, көлеңкелі өндіріс. [1] Нәтижесінде төмен, күмәнді сапасы бар және сәйкесінше оларға төмен бағамен көптеген тауарлар пайда болады, бұл тұтынушыларды тартады. Тиісінше, тек дұрыс компоненттері бар тауарлық өнімдер сұранысқа ие емес.

Кәсіпорын менеджментін нығайту негізінде оның экономикасын дамытудың қазіргі кезеңінде өндірістің жаңа шарттары қалыптасты, олар ұйымның дәстүрлі әдістерінен асып түсті, бұл өндірісті ғана емес, сонымен қатар көлік, жабдықтау және сату құрылымдарының дамуын тежеді. Логистика кәсіпорындағы өндіріс процесін ұйымдастыру идеясын өзгертті. Логистикалық жүйелерді қалыптастыру әдістемесі ұйымның бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін қолданылатын корпоративтік ынтымақтастықтың өзара тиімді компаларына айналдырылған ішкі және жүйелік қақтығыстарды анықтау және жою арқылы кәсіпорынды басқару процестерін ұтымды етуді қамтиды. Логистика шығындарды оңтайландыруға және бір кәсіпорын шеңберінде де, кәсіпорындар тобында да өндіріс, сату және ілеспе қызмет көрсету процестерін ұтымды етуге бағытталған. Компания қызметінің ерекшелігіне байланысты әртүрлі логистикалық жүйелер қолданылады: сатып алу, қойма, өндіріс, маркетинг, коммерциялық, көлік, тарату, ақпараттық. Логистикалық жүйе – бұл жеке "мүшелерден" (элементтерден) жиналған өте күрделі және нақты жұмыс істейтін организм. Мұндай жүйенің үздіксіз жұмысы негізінен оның әр элементінің тексерілген жұмысымен анықталады, оның кілті, өз кезегінде, қолданылатын технологиялар мен техниканың жетілдірілуі болып табылады. [3]

Жеңіл өнеркәсіп кәсіпорнының логистикалық жүйесі қарастырылады, ол ақпарат алуды қамтамасыз етуі керек: материалдар туралы, қоймаларға материалдарды

орналастыру туралы, бұйымдарды дайындау туралы, дайын бұйымдар туралы, бұйымдарды сату туралы, өндіріспен өзара әрекеттесетін компаниялар туралы, өндірістің құжат айналымы туралы.

Логистика – бұл функционалды бағыттарды қамтитын жүйе. Логистика салалары арасында байланыс пен өзара тәуелділік бар. Мысалы, егер негізгі өндірісте материалдар мен шикізаттың елеулі аралық қорларының болуын талап етпейтін технология қолданылса, онда логистикаға сәйкес жеткізуді қысқа уақыт аралығында қатаң белгіленген уақытта жүзеге асыру көзделеді. [4]

Кәсіпорынның логистикалық жүйесінің негізгі функциялары:

- Сатып алу қызметі.
- Өндіріс процесі.
- Кедендік ресімдеу.
- Тасымалдау.
- Сақтау.
- БП тарату. [3]

Әрине, толыққанды, менеджментті арттыруға жұмыс істейтін интеграцияланған және үйлестірілген логистикалық жүйені алу үшін қалай әрекет ету керектігін анықтау қажет. Бірінші деңгейдегі логистикалық жүйені құрудың белгілі бір алгоритмі бар:

- 1-ші қадам – бизнестің логистикалық стратегиясын әзірлеу. Бизнестің логистикалық стратегиясы – бұл материалдық ағындарды тиімді басқаруға бағытталған шаралар жиынтығы. Қазіргі уақытта логистикалық стратегиялардың негізгі түрлері бар:
 - логистикалық қызметті максимизациялау;
 - логистикалық аутсорсинг аутстаффинг;
 - логистикалық шығындарды азайту.
- 2-ші қадам – КРІ анықтау (тиімділіктің негізгі көрсеткіштері);
- 3-ші қадам – логистикалық жүйенің моделін әзірлеу;
- 4-ші қадам – логистикалық қызметтің ұйымдық құрылымын әзірлеу;
- 5-ші қадам – компанияда өзгерістер енгізу (логистикалық жүйені құруға байланысты). [1]

Жеңіл өнеркәсіп үшін ең маңызды болатын логистиканың белгілі бір түрін бөліп көрсету мүмкін емес. Кәсіпорындарда қолданылатын логистиканың түрлері:

Сатып алу логистикасы – бұл кәсіпорынды материалдық ресурстармен уақтылы қамтамасыз ету мақсатында материалдық ағындарды ұйымдастыру және басқару. Мұндағы маңызды кезең – жеткізушілерді таңдау, өйткені жоғарыда айтылғандай, жеңіл өнеркәсіптің проблемаларының бірі – тауарлық өнімдерді заңсыз өндіру.

Өндірістік процестердің логистикасы негізгі мақсат – дайын өнімді өндіру кезінде материалдық ағындарды физика-химиялық түрлендіру процесінде шығындарды толығымен азайту және өнім сапасын арттыру.

Қойма логистикасы – бұл тауарларды қабылдау, есепке алу, өңдеу, орналастыру, қоймаларда сақтау және оларды көлік құралдарына жөнелту процестерін басқару. Қойма логистикасының негізгі міндеті – жоғарыда аталған процестерді шоғырландыру және оңтайландыру.

Тарату логистикасы дайын өнімді тұтынушыға жылжыту процесін рационализациялауды қамтамасыз етуге бағытталған және тауар өткізгіш желілерге біріктірілуі керек.

Көлік логистикасының негізгі міндеттері:

- көлік және көлік құралдарын таңдау;
- тасымалдаушыны немесе тасымалдау операторын таңдау;

- сыртқы сауда операциялары және экспорттық-импорттық келісімшарттар;
- тауарларды кедендік тазарту. [3]

Қазіргі уақытта кәсіпорынның логистикалық менеджментінің функциялары белгілі бір ұйымдық құрылымда жүзеге асырылады, ол оның буындары арасындағы функционалдық байланыстардың сапалы анықталған, салыстырмалы түрде тұрақты тәртібін білдіреді. Кәсіпорынның логистикалық жүйесін қалыптастыру мәселесін талдай отырып, оны шешудің тәсілдері кәсіпорынның басқару жүйесінің күйіне және тұтастай алғанда кәсіпорынның өзіне байланысты деп айтуға болады. Бұл жағдайда ең типтік үш жағдайды ажыратуға болады:

1. Жаңадан құрылған кәсіпорын үшін немесе өндірістік қызметті де, басқару жүйесін де түбегейлі қайта құруды жүзеге асыратын кәсіпорын үшін логистикалық жүйені қалыптастыру, мысалы, меншік иесін өзгерту және өндірісті әртараптандыру кезінде.
2. Тиісті маркетингтік құрылымдары жоқ және маркетинг функциялары әртүрлі бөлімшелер арасында бөлінген басқару жүйесі бар кәсіпорынның логистикалық жүйесін қалыптастыру.
3. Дамыған маркетингтік құрылымдар болған кезде кәсіпорынның логистикалық жүйесін қалыптастыру. [4]

Осы жағдайларды толығырақ қарастырайық.

Бірінші жағдай. Жаңадан құрылған кәсіпорындар үшін, сондай - ақ кәсіпорынның бүкіл басқару жүйесін түбегейлі қайта құру кезінде логистикалық жүйенің белгілі ұйымдық құрылымдарының бірін – сызықтық, функционалды, сызықтық-функционалды (штабтық) немесе олардың комбинациясын қолдануға болады, бұл жағдайда ұйымның нақты формасын таңдау толығымен логистикалық жүйенің қалыптасуына негіз болатын стратегиялық мақсаттармен анықталады. Кадр мәселелерін шешу тараптан білікті мамандарды тарту арқылы жүзеге асырылады.

Екінші жағдай. Қолданыстағы кәсіпорынды кез-келген ұйымдастырушылық қайта құрудың қиындығы, өздеріңіз білетіндей, бұрынғы құрылымдарда жұмыс істеуге дағдыланған консервативті күштердің қарсылығын жеңу, сондай-ақ өтпелі кезеңнің барлық шығындарын көтеру қажет. Жұмыс істеп тұрған кәсіпорын жағдайында кәсіпорын құрылымын оңтайландырудың маңызды әдіснамалық мәселелерінің бірі – жұмыс істеп тұрған бөлімшелердің функциялары мен ұйымдық құрылымдарын өзгертудің эволюциялық процесін жүзеге асыру, жаңа (маркетингтік және логистикалық) буындар құру, сондай-ақ олардың жаңа функцияларды жүзеге асыруы және бұрын орындалған функцияларды қайта бөлу. Сонымен қатар, қолда бар кадрларды қайта даярлаудың өзекті мәселесі туындайды. [3]

Жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындары көбінесе қала құраушы, ірі орталықтардан жеткілікті алыс екенін есте ұстаған жөн. Мұндай жағдайда кадрларды жаппай босату (әлеуметтік мәселелер) және жаңа мамандарды жалдау (қажетті біліктілік кадрларының болмауы) мүмкіндігі жоқ. Жеңіл өнеркәсіптегі менеджментті дамыту қағидаттары халықтың кең ауқымы үшін қолжетімділік, дайын өнімнің сапасы, қолайлы баға, өнімнің кең ассортименті, өндірістің ауқымдылығы, экономиканың аралас салаларын (агроөнеркәсіптік кешен және химия өнеркәсібі) дамыту болуға тиіс және осы мақсатта жеңіл өнеркәсіпте логистиканың рөлі өте маңызды екенін естен шығармау қажет.

Пайдаланлған әдебиеттер тізімі:

1. Производственная логистика предприятия легкой промышленности [Текст] // Вестник Челябинского университета, 2011. №6 (221) - ВЫПУСК 31

2. «Заманауи қойманы басқару» XVI практикалық конференциясының қорытындысы [Электронный ресурс] URL: <https://kazlogistics.kz/kz/news/new/7> 2015
3. Ивановский А. В. Формирование логистической системы предприятия с учетом жизненного цикла производимых товаров (На примере легкой промышленности) [Электронный ресурс] URL: <http://www.dslib.net/economika-hoziajstva/formirovanie-logisticheskoy-sistemy-predpriyatija-s-uchetom-zhiznennogo-cikla.html>
4. Логистика организаций промышленности [Текст] // Методические рекомендации к практическим занятиям для студентов специальности 1-25 80 01 «Экономика» очной и заочной форм обучения – Негосударственное образовательное учреждение высшего образования «Белорусско-Российский университет» № 1/156 от 07.03.2019.

УДК 33.338

ЖЕКЕ СЕКТОРДЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТКЕ ЫНТАЛАНДЫРУ МӘСЕЛЕСІ

Сауелов Жанарыс Қалмұратұлы

sauelov2002@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, «Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығының

3 курс студенті, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – PhD, доцент м.а. Әбенев Е.М

Америкалық белгілі кәсіпкер Стив Джобс кезінде «Көшбасшыны оның ізбасарларынан ерекшелендіретін нәрсе – инновация» деген болатын.

Инновация жаңалық деген мағынаны білдіреді. Кең мағынада инновация – еңбек өнімділігін немесе өнім сапасын арттыруға ықпал етуші жаңа технология, жаңа әдіс. Әлеуметтік-экономикалық жағдайға оң әсер ету мүмкіндігі инновацияны мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігін сипаттай алатын көрсеткіштердің бірі деп санауға негіз бола алады.

«Инновация» терминін ғылымға енгізген австриялық экономист Й. Шумпетер жаңашыл кәсіпкерлер нарыққа жаңа өнім енгізе отырып экономикалық тұрақтылықты бұзады деп есептеген. Бәсекеге қабілетсіз болмас үшін өзге кәсіпкерлерде жаңалық әкелуге тырысады[1]. Осындай үрдістің нәтижесінде бәсекелестік күшейіп инновацияға деген талаптар күшейе түсті.

Қазіргі таңда мемлекеттер инновациялық қызмет үшін ұлттық инновациялық жүйе қалыптастыруда. Ұлттық инновациялық жүйе – инновациялық қызметті жүзеге асыруға бағытталған субъектілер мен институттардың жиынтығы. Бұған ЖОО, зерттеу орталықтары, технопарктер, венчурлық қорлар, даму институттары және т.б. кіреді. Ұлттық инновациялық жүйе білікті кадрларды, мемлекеттік реттеуді, материалдық-техникалық базаны және капиталды қажет етеді. Сондықтан инновация ғылыми зерттеу және тәжірибелік конструкторлық жұмыстармен (әрі қарай ҒЗТКЖ) тікелей байланысты.

1-кесте. ҚР-ның инновациялық белсенділігі.

Жыл	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ҒЗТКЖ-ға жұмсалған ішкі шығындар, млн.теңге	68 884,2	72 224,6	82 333,1	89 028,7	109 332,7	121 560,1
Инновациялық өнімдердің (тауарлар,	1,55	1,72	1,60	2,43	1,71	*